

УДК 81'36:81'374.423:81'367.365

DOI <https://doi.org/10.52726/as.humanities/2022.1.4>**І. Ф. ДЖОЧКА***кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри української мови,**Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, м. Івано-Франківськ, Україна**Електронна пошта: iryua.dzhochka@pnu.edu.ua**<http://orcid.org/0000-0002-6524-356X>***СЕМАНТИКО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМПОНЕНТІВ ОМОКОМПЛЕКСУ
«ЩЕ (ІЩЕ)» В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

У статті проаналізовано семантико-прагматичні, морфологічні й синтаксичні параметри лексеми «ще (іще)», яка, залежно від контексту та функцій, може виступати в ролі прислівника, частки або сполучника. Зацікавленість дослідників у сучасному мовознавстві питаннями, пов'язаними з граматичною омонімією слів, зумовлює актуальність пропонованого дослідження. Зміна морфологічного статусу окремих лексем, неоднозначність структурно-семантичних характеристик, які виникають внаслідок зміни синтагматичного оточення, зумовлюють появу граматичних омонімів або морфологічних синкретичних одиниць. Частки як граматичний клас службових слів є компонентами багатьох омокомплексів в українській мові. Найпродуктивнішою базою творення омоніміїних похідних часток виступають прислівники. Встановлено зміни семантико-функційного навантаження лексеми «ще (іще)», пов'язані з особливостями синтагматичного оточення, синоніміїні ряди компонентів зазначеного омокомплексу, синтаксичні функції, позиційну закріпленість у складі синтаксеми.

У граматичній сфері прислівника аналізоване слово виступає в придієслівній позиції, виражаючи низку темпоральних значень: 'додатково до того самого' (синоніми – *знову, заново, повторно*), 'часова послідовність вияву певних подій' та 'тривалість дій' (синоніми – *до цих пір, до цього часу, поки що*), 'передчасність реалізації певної дії стосовно інших' (у сполученні з часовими актуалізаторами). Втрату здатності називати непроцесуальну ознаку іншої ознаки та виконувати обставинну синтаксичну функцію спричиняє перехід прислівника *ще (іще)* у функціональну сферу часток. Окрім семантичної ознаки додатковості та градаційності, аналізована частка (найчастіше у складі стійких конструкцій – *та ще й, от (ото, оце, се) ще, ще (іще) б пак, ще б не так* та ін.) є виразником різноманітних семантико-прагматичних смислів: 'негативна оцінка певного явища', 'уведення додаткового компонента', 'впевнене підтвердження чого-небудь', 'категоричне заперечення певної інформації'. Як компонент стійких конструкцій *ще й, а ще, а ще й, та ще, та ще й* лексема *ще*, залежно від контексту, може потрапляти в синтаксичну сферу сполучника і ставати виразником градаційних семантико-синтаксичних відношень, поєднуючи однорідні члени речення або предикативні частини як сполучники.

Ключові слова: омокомплекс, граматична омонімія, прислівник, сполучник, частка.

Постановка проблеми. Незважаючи на полярність трактувань значення й сутності омонімії в мові, лінгвальні одиниці, які збігаються за звучанням і написанням, й надалі залишаються в центрі уваги сучасних мовознавців (А. Головня [Головня], О. Кушлик [Кушлик], С. Соколова [Соколова], С. Шипнівська [Шипнівська] та ін.). Різноманітність термінів на позначення омонімів зумовила той факт, що й на сьогодні кваліфікація та класифікація омоніміїних мовних одиниць не є остаточно з'ясованою. За лексико-граматичними параметрами більшість лінгвістів виокремлюють лексичні, лексико-граматичні та граматичні омоніми. Тривалий період у центрі уваги дослідників, зокрема М. Кочергана [Кочерган], Л. Лисиченко [Лисиченко] та ін., були лексичні омоніми, часто омо-

німія ставала предметом дослідження в зіставленні з полісемією слова. Натомість наприкінці ХХ – початку ХХІ століття все частіше об'єктом зацікавлення мовознавців стають граматичні омоніми, які теж мають неоднозначне трактування в наукових розвідках.

Термін «граматичний омонім» трактуємо як родове поняття стосовно міжчастиномовних, морфологічних (або омоформ) і синтаксичних омонімів. Погоджуємося з думкою О. Тараненка, який слова або їхні граматичні форми, що зберігають семантичні зв'язки на рівні лексичних значень, водночас набуваючи різних граматично-категоріальних значень, зараховує до міжчастиномовних омонімів [Тараненко : 402]. У царині уваги лінгвістів і граматичний синкретизм слів, пов'язаний з неоднозначністю

морфологічних і структурно-семантичних ознак частин мови та рухомістю морфологічного статусу окремих слів у різних синтаксичних умовах [Висоцька, с. 41].

Аналіз попередніх досліджень. Омонімія як системна категорія мови й на сьогодні перебуває в центрі уваги багатьох науковців, оскільки немає однаковості в поглядах як на кваліфікацію, так і класифікацію різних типів омонімів, які варіюються залежно від лінгвістичної теорії, обраної тим чи тим дослідником. Проблеми граматичної (лексико-граматичної) омонімії в українському мовознавстві привертають увагу таких учених, як Н. Глібчук [Глібчук, Добосевич], І. Данилюк [Данилюк], У. Добосевич [Глібчук, Добосевич], О. Кушлик [Кушлик], С. Соколова [Соколова], О. Шипнівська [Шипнівська] та ін. Водночас ґрунтовного аналізу потребують омокомплекси, що засвідчують явища партикуляції в сучасній українській мові. Пропонована розвідка є продовженням низки студій, у яких розглянені функціональні особливості таких одиниць [Джочка]. Незважаючи на те, що частка *ще (іще)* вже була об'єктом дослідження в наукових розвідках Ф. Бацевича, О. Кушлик, В. Труба, чимало питань, пов'язаних із розмежуванням цих одиниць з омонімійними прислівниками та сполучниками, потребують розв'язання та уточнення [Бацевич, Кушлик; Труб].

Мета статті – встановити семантико-прагматичні і синтаксичні ознаки зазначених граматичних омонімів. Для досягнення поставленої мети потрібно з'ясувати лексико-семантичну структуру, прагматичні характеристики, синтаксичні властивості лексеми *ще (іще)* у функції прислівника, частки (її еквівалентів), сполучника.

Виклад основного матеріалу. Термін «омокомплекс» позначає «звуковий комплекс», представлений словом в усному мовленні, і є позначенням заголовної назви групи функціональних омонімів і слів зони синкретизму. Омокомплекс «ще (іще)» як заголовна назва групи омоніміїних одиниць репрезентований у корпусах таких лексикографічних праць: «Словник української мови: в 11 томах. Том 11» [СУМ, XI : 575], «Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови» [СМО : 591–592] і «Словник часток: матеріали і статті» [СЧМС : 284–286]. Ґрунтовно узагальнено й описано граматичні функції сполучника *ще й* у «Грамматичному слов-

нику української мови: сполучники» [ГСУМ : 277–278]. Окрім зазначених словників, функціонування лексеми *ще (іще)* у граматичній сфері партикул стало предметом аналізу в наукових розвідках О. Кушлик «Особливості функціонування вторинних часток *ще* і *вже* в українській мові» [Кушлик], В. Труба «Про специфіку значення речень з реалізованими темпоральними валентностями часток *ще* та *вже*» [Труб], Ф. Бацевича «Семантика і прагматика межового стану (частки *вже (уже)*, *ще (іще)*)» [Бацевич : 236–240]. Водночас функціонування лексеми *ще (іще)* в тотожній синтаксичній позиції в указаних джерелах часто відмінне.

Опираючись на систему критеріїв стосовно розмежування однакових звукових одиниць, яку запропонував Ю. Леденьов, встановимо зміни категорійно-семантичного значення вказаного звукокомплексу, наявність / відсутність синоніміїних рядів, особливості синтаксичного оточення, зміну синтаксичних функцій, позиційну фіксованість у межах певної синтаксеми, функціональну фразеологізацію як чинник утворення еквівалентів службових слів (виникнення складених сполучників і часток) [Леденьов : 32–34].

Лексема *ще* у функції прислівника типово стосується предикатної частини речення і виражає низку обставинних значень. На позначення дій, які повторюються, вказана лексема може експлікувати семантику 'додатково до того самого', вступаючи в синоніміїні зв'язки з прислівниками *знову, заново, повторно*, наприклад: «... Сюжет стрімко ускладнювався, ширячись по інстанціях, відгалужуючи нові, дедалі фантазмагоричніші колінця, тільки батько *ще* продовжував до кожної нової петиції докласти свої початкові доповідні на користь скаліченого проекту» [Забужко]. Синоніміїним до вказаного є й еквівалент прислівника *ще (іще) один раз*, наприклад: «Треба було скліпнути *ще раз*, і *ще* кілька разів – доки знімок не потемнів до нормального стану» [Забужко]. Указуючи на послідовність вияву певних дій, ситуацій, однорідність чи схожість предметів, що виникають одне за одним, прислівник *ще* також поєднується з предикатним компонентом, виражаючи інтервальність певних явищ, наприклад: «...ціпка *ще* куриться після пострілу, ширячи майже рідний дух пороху й паленого металу,

і рука *ще* пружинить відлунням відбою...» [Забужко].

Часові значення реалізує прислівник *ще*, позначаючи тривалість дії, вступаючи в синонімічні відношення з темпоральними сполуками *до цих пір, до цього часу, поки що*, наприклад: «Схоже, я *все ще* в ролі дівчинки – а в ролі дорослого цим разом ти» [Забужко]; «*Ще* не вмерла Україна, і слава, і воля» (П. Чубинський). У таких синтаксичних конструкціях обов'язковим є семантична сполучуваність прислівника з предикатним компонентом, найчастіше вираженим дієсловом (як матеріально, так й імпліцитно). У складносурядних реченнях, компоненти яких виражають протиставно-часові або протиставно-допустові відношення, прислівник *ще* поєднується з дієсловом, що позначає дію, яка не реалізована на момент розгортання іншої дії, названої в іншій частині, наприклад: «*Ще* сонце не сходило, а на другім боці Бугу в селі заворушилися люди» (П. Феденко) [Кушлик : 89]. У такого типу реченнях прислівникові *ще* в одній частині зазвичай відповідає прислівник *вже* в іншій, а предикатне дієслово переважно вживається з часткою *не*, наприклад: «*Ще* й риби не піймали, а *вже* заходилися юшку варити» (Народна творчість).

Указівку на попередній час або пору, далеке чи віддалене місце виражає прислівник *ще* в поєднанні з обставинними синтагмами на позначення часу чи місця, наприклад: «Мою вдачу знають *ще* відтоді, коли я працював в управлінні завідуючим складом...» [Іваничук]; «Щоб почути, що Багдад і досі *ще* бомблять» [Забужко]. На завчасність вияву певної дії щодо інших свідчить уживання після прислівника *ще* часових актуалізаторів, які вказують на проміжок часу, який передував тій чи тій ситуації (найчастіше у поєднанні з прийменниками *до* і *за*), наприклад: «Колись він мав псевдо “Звір” – давно, *ще* за німців. Потім, коли за “Звірем” стало шукати емгебе, псевдо довелося змінити...» [Забужко].

На такий семантичний обсяг прислівника *ще* вказують і мовознавиці О. Кушлик, Н. Глібчук, У. Добосевич [Кушлик : 89; СМО : 591–592]. Натомість Ф. Бацевич, В. Труб та А. Загнітко темпоральні значення лексеми *ще* визначають як функційний вияв частки [Бацевич : 236; Труб; СЧМС : 284]. Саме наявність адвербіального

значення – темпоральності – та пов'язаність з предикатною частиною засвідчує, вважаємо, належність слова *ще* до класу прислівників.

На думку авторів «Словника української мови» та «Словника міжчастиномовних омонімів сучасної української мови» лексема *ще*, поєднуючись з прикметниками і прислівниками або числівником *багато* у формі компаратива, належить до лексико-граматичного розряду прислівників [СУМ, XI : 575; СМО : 592]. На противагу такому погляду О. Кушлик зазначає, що в такому вживанні лексема *ще* підкреслює міру вияву ознаки, і тому трактує як частку. Аналізуючи валентність транспонованих прислівників, Н. Костусяк констатує: «Градаційну конкретизацію ступеньованих компонентів, найчастіше компаративів, за посередництвом можуть здійснювати інтенсифікатори *багато, значно, набагато, небагато, трохи, ще* тощо. Вони не становлять окремої граматичної форми ступеня порівняння, а лише уточнюють та посилюють його значення більшої або меншої міри. Аналітичні компоненти *значно, набагато, (багато)* і под. вказують на значну відмінність міри вияву ознаки у двох зіставляваних предметах: Навіщо ж декламація? Все *значно* і важче, і складніше (Л. Костенко); ...а *набагато* важче було жонам і дітям їхнім... (В. Малик)» [Костусяк : 250]. Саме функція уточнення й підсилення є найхарактернішою й найбільш узагальненою для часток як класу дискурсивних слів. Зважаючи на сказане, компонент *ще* в прикомпаративній позиції виступає у функційній сфері часток, наприклад: «Ближче. *Ще* ближче. (Ще мить – і рука в руці...)» [Забужко].

Як прислівник автори зазначених раніше словників трактують компонент *ще* в конструкціях, де вказано на наявність достатніх умов чи можливості здійснення чого-небудь. Мовець такі ймовірні дії сприймає як небажані, неприйнятні або ставиться до них іронічно, наприклад: «Сказав би щось про Квачана такого – І що воно й до чого, – Та цур йому – бо *ще* порве» (Л. Глібов) [СУМ, XI : 575]; «– Знай своє діло. Чого зв'язуєшся? – похмуро буркнув від плуга Тимко. – Не можу я, брате, коли такі товстонижечки поряд. – Подрочись по степену, може, втихомиришся. – Хай йому грець! *Ще* іржати стану» [СМО : 592]. Натомість вживання компонента *ще* в реченнях, у яких вира-

жене передчуття чогось поганого, побоювання чого-небудь ('а раптом', 'може трапитися') далі в словниках потрактоване як належність цього слова до класу часток. У цьому випадку підтримуємо погляд Ф. Бацевича, згідно з яким частка *ще (іще)* «вносить семантико-прагматичний комунікативний смисл можливого настання нової (як правило, для мовця неприйнятної, межової ситуації Р при збереженні існуючої ситуації не-Р» [Бацевич : 237]. Проаналізуємо приклад Лесі Українки: «– Чого ти так голошиш, аж моторошно, справді? Не годиться, *ще* хтось почує!» [СУМ, XI : 575] Конструкція «ще хтось почує» уводить у висловлення побоювання, передчуття можливої небажаної ситуації Р (*хтось почує*), проте в поточному розгортанні пропозиції (*дівчина голосить*) збережена ситуація не-Р (*голосіння не чують*).

Найпродуктивнішим класом слів, який є джерелом утворення похідних часток, виступає, як відомо, прислівник. Прислівник сьогодні як поповнюється новими елементами, так і сам стає базою для виникнення нових граматичних класів слів. За втрати здатності називати ознаку іншої ознаки й виконувати синтаксичну обставинну функцію, відбувається партикуляція прислівників, а похідне слово стає засобом вираження різноманітних семантико-прагматичних смислів.

Будучи генетично пов'язаною із семантикою прислівника та допустового сполучника *ще (іще)*, досліджувана частка, поєднуючись із частками *все, і, ой, та, так, як, от*, виражає низку семантико-прагматичних смислів найчастіше у складі стійких конструкцій (еквівалентів): *а ще, а ще й, та ще, та ще й, от (ото, оце, се) ще, ще (іще) б, ще (іще) чого, ще (іще) б пак, ще б не так, ще б пак не, ще що за* та ін.

Уносячи разом з іншими компонентами конструкції семантичну ознаку додатковості щодо наявного обсягу певної спільної інформації для мовця й слухача, частка *ще* водночас є одним із засобів вираження прагматичної ознаки оцінки – від слабо вираженої позитивної до значною мірою посиленої негативної [Бацевич : 237–238].

Поєднуючись із займенниковими словами та прислівниками, частка *ще (іще)* підсилює значення певного слова чи речення, надаючи виразності висловленню, наприклад: «[Текля:] Давайте скупаємось, дівчата! [Дівчата:] Отакої *ще* вигайдай! [Соломія:] Хіба не чула, що тут

по захід сонця раз у раз водяник бовтається» (М. Кропивницький) [СМО : 592].

Досліджувана частка самостійно, а частіше як елемент ідіом (*ще й, а ще, оце ще, от ще, ще що за, ще чого* та ін.) здебільшого слугує засобом вираження:

1) негативної оцінки (*от (ото, оце, се) ще, ну <, > от ще, а ще й, та ще й, та ще мало того, та ще й мало того, ще й який (яка, яке, які), та ще й як, ще що за*), зокрема докору, осуду, наприклад: «*От іще* бракувало зараз розревтися, – зціпивши зуби, Дарина коротко й часто сопе носом» [Забужко]; «– ...В *якім іще* кароокім барі? – пригнічено питає Ольга Федорівна» [Забужко]; «Держава *ще та* лишилася, і поки що зарано йти з нашим золотом кудись до урядовців» [Кокотюха ШС];

2) уведення додаткового елемента (синоніми *до того ж, крім того*), наприклад: «Є, правда, *ще* варіант – нехай несе гроші, скільки скажуть, тоді не чіпатимуть, приймуть викуп» [Кокотюха, ТКС]; «*Ти ще* плакатик напиши і на своїй конторі повісь: “Я охоче сплачую податки!”» [Кокотюха, ШС];

3) підтвердження чого-небудь з відтінком впевненості, що інакше й бути не могло (*ще б пак, ще б не, ще б пак не*), наприклад: «– *Ще б не* ясно, – зітхнув Богдан. – Серйозний ви народ, справжні хазяї. Ну, будемо знайомі. – І, зробивши крок до Гайдамаки, простяг руку» [Кокотюха, ТКС]; «Розбишаки трималися впевненіше і якомось нахабніше: *ще б пак*, всі їх тепер боятися повинні, вони ж тепер офіційно поганими хлопцями називаються» [Кокотюха, ТКС];

4) заперечення будь-чого, що вважається категорично неприйнятним, наприклад: «До того ж вони страусів бояться. Звичайних птахів, тільки з довгою шиєю. Хіба треба таких боятися? *Ще чого!*» [Кокотюха, ТКС].

Окрім проаналізованих значень та функцій, компонент *ще* у складі ідіом може виражати семантико-синтаксичні зв'язки між предикативними частинами або однорідними членами речення. Поєднуючись із сполучником *й* або одночасно зі сполучником *й* (у постпозиції) та підсилювальними частками *а* чи *та* (у препозиції), компонент *ще* формує стійкі конструкції *ще й, а ще, а ще й, та ще, та ще й, які*, залежно від контексту, можуть виконувати або підсилювальну функцію як частки, або

служити виразником градаційних семантико-синтаксичних відношень, поєднуючи однорідні члени речення або предикативні частини, як сполучники. Порівняймо: «А я була перед ними смертна – мені заледве сповнилося вісімнадцять, і я тоді *ще й* жінкою, по правді сказавши, не була» [Забужко]; «Тобто, жодної такої блискавичної прив'язки, зімкнення образу з тим, котрий мене цікавив (го, *ще й як* цікавив!)» [Забужко]; «На ганку чоловік стоїть, одягнений у погане, *та ще й* латане» [Тютюнник]; «– Тобі дали в сапатку за діло, і ти не ображайся, *а ще й* спасибі скажи: хто ж з'являється перед офіцером босий?» [Тютюнник]. У перших двох реченнях частки *ще й*, *ще й як* підсилюють емоційно-експресивну характеристику особи, дії, а у двох останніх – сполучники *та ще*, *а ще й* виступають виразниками приєднувальних і градаційних відношень між членами речення й предикативними частинами.

А. Лучик у «Словнику еквівалентів української мови» наводить приклади еквівалентів сполучників з компонентом *ще* у їхньому складі: *ще хай (нехай) би*, *ще коли б*, *ще хоч би*, які, на думку вченої, приєднують підрядну частину зі значенням умовно-передбаченого допущення, наприклад: *Ще хай би* гарну освіту одержав, тоді б керував [Лучик : 194]; *Ще хоч би* сам прочитав цю книжку, тоді б і розповідав, а то тільки чуток про неї знає [Лучик : 201]; *Ще коли б* виграли цей матч, стали б переможцями [Лучик : 201]. Наявні сполучники відсутні в алфавітному покажчику сполучників, унесених до реєстру «Граматичного словника української мови: сполучники» К. Горо-

денської [ГСУМ : 324–328], однак, уважаємо, це пов'язано з низькою частотністю вживання таких одиниць й обмеженою сферою функціонування (розмовним стилем).

Висновки. Отже, компоненти омокомплексу «ще (іще)», залежно від синтаксичної позиції, лексико-семантичних та прагматичних ознак, функціонують у сфері трьох граматичних класів – прислівника, частки та сполучника. Характерними для прислівника *ще (іще)* є типова придієслівна (припредикатна) позиція в синтаксемі, здатність називати непроцесуальну ознаку дії, стану чи іншої непроцесуальної ознаки, вступати в синоніміїні відношення з іншими (найчастіше з темпоральним значенням) прислівниками. Змінюючи синтаксичне оточення та втрачаючи здатність виконувати номінативну функцію, лексема *ще (іще)* потрапляє у функційне поле часток і стає виразником низки комунікативних функцій, зокрема виокремлення, підсилення, ствердження, запевнення з відтінками схвалення або осуду, впевненості або категоричності щодо змісту повідомлення. У складі ідіом *ще й*, *та ще й* та ін., виконуючи функцію поєднання однорідних членів речення або частин складного речення, лексема *ще* належить до сполучників і є виразником приєднувальних або градаційних семантико-синтаксичних відношень. Подальшого дослідження потребують омокомплекси, компонентами яких є вторинні партикули, з метою встановлення визначальних парадигматичних та синтагматичних ознак їхніх компонентів, що дасть змогу розмежувати граматичні омоніміїні одиниці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф. Частки української мови як дискурсивні слова. Львів : ПАІС, 2014. 288 с.
2. Бондаренко Л. В. Склад та комунікативні функції вторинних часток : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кіровоград, 2005. 20 с.
3. Высоцкая И В. Синкретизм в системе частей речи современного русского языка. Москва : МПГУ, 2006. 304 с.
4. Глібчук Н., Добосевич У. Проблеми міжчастиномовної омонімії в сучасній українській літературній мові. *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. Випуск 50. Львів, 2010. С. 386–403.
5. Головня А. И. Омонимия как системная категория языка: монография. Минск : БГУ, 2007. 132 с.
6. Данилюк І. Г. Синкретизм у системі частин мови : автореф. дис. ... на здобуття канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2006. 20 с.
7. Джочка І. Семантичні та функціональні особливості граматичних омонімів ТАМ і ТУТ в українській мові. *Українознавчі студії*. 2019. № 20. С. 81–92.
8. Костусяк Н. М. Структура міжрівневих категорій сучасної української мови: монографія. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. 452 с.
9. Кочерган М. П. Слово і контекст. Львів, 1980. 184 с.
10. Кушлик О. Особливості функціонування вторинних часток ШЕ і ВЖЕ в українській мові. *Гуманітарний вісник. Серія: Іноземна філологія*. Число 12. Черкаси : ЧДТУ, 2008. Т. 2. С. 88–91.

11. Леденев Ю. И. Состав и функциональные особенности класса неполнозначных слов в современном русском литературном языке: автореф. дисс. ... докт. филол. наук. Москва, 1973. 35 с.
12. Лисиченко Л. А. Лексикологія сучасної української мови. Семантична структура слова. Харків : Вид-во при Харк. ун-ті «Вища школа», 1977. 114 с.
13. Соколова С. В. Транспозиційні передумови розвитку функціональної омонімії в українській мові (на матеріалі лексико-граматичного класу прислівників). Київ : «Альфа-М», 2010. 207 с.
14. Тараненко О. О. Омоніми. *Українська мова: енциклопедія*. Київ : Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2000. С. 402.
15. Шипнівська О. О. Міжчастиномовна морфологічна омонімія сучасної української мови. Київ : «Центр учбової літератури», 2020. 192 с.

ДЖЕРЕЛА

1. СМО – Глібчук Н. М., Добосевич У. Б. Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови. Львів : Априорі, 2016. 638 с.
2. ГСУМ – Городенська К. Г. Граматичний словник української мови : Сполучники. Київ – Херсон, 2007. 340 с.
3. Забужко – Забужко О. Музей покинутих секретів. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2745> (дата звернення: 15.04.2021)
4. СЧМС – Загнітко А., Каратаєва А. Словник часток : матеріали і статті. Донецьк : ДонНУ, 2012. 381 с.
5. Іваничук – Іваничук Р. Бо війна – війною. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=7151> (дата звернення: 15.04.2021)
6. Кокотюха, ТКС – Кокотюха А. Таємниця козацького скарбу. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=17520> (дата звернення: 15.04.2021)
7. Кокотюха А. Шукачі скарбів. <https://coollib.com/b/287173-andriy-anatoliyovich-kokotyuha-shukachi-skarbiv/read> (дата звернення: 15.04.2021)
8. Лучик А. Словник еквівалентів слова української мови. К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2008. 174 с.
9. СУМ – Словник української мови: у 11 т. Т. 11: Х–Б. Київ : Наук. думка, 1980. 699 с.
10. Тютюнник – Тютюнник Г. Вир. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=464> (дата звернення: 15.04.2021)

REFERENCES

1. Batsevych F. (2014) Chastky ukrainskoi movy yak dyskursyvni slova [Particles of the Ukrainian language as discursive words]. Lviv : PAIS, 288 p. [in Ukrainian]
2. Bondarenko L. V. (2005) Sklad ta komunikatyvni funktsii vtorynnykh chastok [Composition and communicative functions of secondary particles]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : 10.02.01. Kirovohrad, 20 p. [in Ukrainian]
3. Vysotskaia Y. V. (2006) Synkretyzm v systeme chastei rechy sovremennoho russkoho yazyka [Syncretism in the system of parts of speech of the modern Russian language]. Moskva: MPHU, 304 p. [in Russian]
4. Hlibchuk N., Dobozevych U. (2010) Problemy mizhchastynomovnoi omonimii v suchasni ukrainskii literaturnii movi [Problems of interparticle homonymy in modern Ukrainian literary language]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filolohichna*. Vypusk 50. Lviv, 386–403 [in Ukrainian].
5. Holovnia A. Y. (2007) Omonymyia kak systemnaia katehoryia yazyka [Homonymy as a system category of language]: monohrafiya. Mn.: BHU, 132 p. [in Russian]
6. Danyliuk I. H. (2006) Synkretyzm u systemi chastyn movy [Syncretism in the system of parts of speech] : avtoref. dys. ... na zdobuttia kand. filol. nauk: 10.02.01. Donetsk, 20 p. [in Ukrainian]
7. Dzhochka I. (2019) Semantychni ta funktsionalni osoblyvosti hramatychnykh omonimiv TAM i TUT v ukrainskii movi [Semantic and functional features of grammatical homonyms THERE and HERE in the Ukrainian language]. *Ukrainoznavchi studii*. № 20. 81–92. [in Ukrainian]
8. Kostusiak N. M. (2012) Struktura mizhryvnykh katehori suchasnoi ukrainskoi movy [The structure of interlevel categories of the modern Ukrainian language]: monohrafiia. Lutsk: Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 452 p. [in Ukrainian]
9. Kocherhan M. P. (1980) Slovo i kontekst [Word and context]. Lviv, 184 p. [in Ukrainian]
10. Kushlyk O. (2008) Osoblyvosti funktsionuvannia vtorynnykh chastok ShchE i VZhE v ukrainskii movi [Peculiarities of the functioning of secondary particles EVEN and ALREADY in the Ukrainian language]. *Humanitarnyi visnyk. Seriya: Inozemna filolohiia*. Chyslo 12. Cherkasy : ChDTU. T. 2. 88–91. [in Ukrainian]
11. Ledenev Yu. Y. (1973) Sostav y funktsionalnye osobennosti klassa nepolnoznachnykh slov v sovremennom russkom lyteraturnom yazyke [The composition and functional features of the class of ambiguous words in the modern Russian literary language] : avtoref. dyss. ... dokt. fylol. nauk. Moskva, 35 p. [in Russian]
12. Lysychenko L. A. (1977) Leksykolohiia suchasnoi ukrainskoi movy. Semantychna struktura slova [Lexicology of the modern Ukrainian language. Semantic structure of words]. Kharkiv : Vyd-vo pry Khark. un-ti «Vyscha shkola», 114 p. [in Ukrainian]

13. Sokolova S. V. (2010) *Transpozyciini peredumovy rozvytku funktsionalnoi omonimii v ukrainskii movi (na materialii leksyko-hramatychnoho klasu pryslivnykiv)* [Transpositional preconditions for the development of functional homonymy in the Ukrainian language (based on the lexical and grammatical class of adverbs)]. Kyiv : «Alfa-M», 207 p. [in Ukrainian]
14. Taranenko O.O. (2000) *Omonimy. Ukrainska mova [Homonyms]: entsyklopediia*. Kyiv : Ukrainska entsyklopediia im. M. P. Bazhana, P. 402. [in Ukrainian]
15. Shypnivska O. O. (2020) *Mizhchastynomovna morfolohichna omonimiia suchasnoi ukrainskoi movy [Interlingual morphological homonymy of the modern Ukrainian language]*. Kyiv : “Tsentr uchbovoi literatury”, 192 p. [in Ukrainian]

SOURCES

1. SMO – Hlibchuk N. M., Dobozevych U. B. (2016) *Slovyk mizhchastynomovnykh omonimiv suchasnoi ukrainskoi movy [Dictionary of interlanguage homonyms of the modern Ukrainian language]*. Lviv : Apriori, 638 p.
2. HSUM – Horodenska K. H. (2007) *Hramatychnyi slovyk ukrainskoi movy : Spoluchnyky [Grammar dictionary of the Ukrainian language: Conjunctions]*. Kyiv – Kherson, 340 p.
3. Zabuzhko – Zabuzhko O. *Muzei pokynutykh sekretiv [Museum of Abandoned Secrets]*. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=2745> (2021, April, 15)
4. SChMS – Zahnitko A., Karataieva A. (2012) *Slovyk chastok : materialy i statti [Dictionary of particles: materials and articles]*. Donetsk : DonNU, 381 p.
5. Ivanychuk – Ivanychuk R. *Bo vijna – vijnoi [Because war is war]*. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=7151> (2021, April, 15)
6. Kokotiukha, TKS – Kokotiukha A. *Taiemnytsia kozatskoho skarbu [The secret of the Cossack treasure]*. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printit.php?tid=17520> (2021, April, 15)
7. Kokotiukha A. *Shukachi skarbiv [Treasure hunters]*. <https://coollib.com/b/287173-andriy-anatoliyovych-kokotyuha-shukachi-skarbiv/read> (2021, April, 15)
8. Luchyk A (2008). *Slovyk ekvivalentiv slova ukrainskoi movy [Dictionary of Ukrainian language equivalents]*. K. : Vyd. dim «Kyievo-Mohylianska akademii», 174 p.
9. SUM – *Slovyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]: u 11 t. T. 11: Kh–*. Kyiv : Nauk. dumka, 1980. 699 p.
10. Tiutiunyk – Tiutiunyk H. *Vyr [Whirlpool]*. <https://www.ukrlib.com.ua/books/printitzip.php?tid=464> (2021, April, 15)

I. F. DZHOCHKA

Ph.D., Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Ukrainian Language,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

E-mail: irina.dzhochka@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0002-6524-356X>

SEMANTIC AND GRAMMATICAL FEATURES OF THE COMPONENTS OF OMOKOMPLEX "STILL" IN THE UKRAINIAN LANGUAGE

The article deals with the semantic-pragmatic, morphological and syntactic parameters of the lexeme "still", which, depending on the context and functions, can act as an adverb, particle or conjunction. Changes in the morphological status of individual lexemes, the ambiguity of structural and semantic characteristics that arise due to changes in the syntagmatic environment, lead to the emergence of grammatical homonyms or morphological syncretic units. Particles as a grammatical class of functional words are components of many homocomplexes in the Ukrainian language. Adverbs are the most productive basis for the forming of homonymous derivative particles. Changes in the semantic and functional loading of the lexeme "still" related to the peculiarities of the syntagmatic environment, synonymous series of components of the analyzed homocomplex, syntactic functions, positional fixation of this lexeme as a part of the syntaxeme have been analyzed.

In the grammatical sphere of the adverb, the analyzed word appears in the adverbial position, expressing a number of temporal meanings: 'in addition to the same' (synonyms – again, repeatedly), 'time sequence of certain events' and 'duration of actions' (synonyms – until, so far), 'premature implementation of a certain action in relation to others' (in combination with temporal actualizers). Loss of the ability to nominate a non-procedural feature of another feature and perform an adverbial syntactic function leads to the transition of the adverb *still* into the functional sphere of particles.

Besides the semantic feature of additionality and gradation, the analyzed particle (most often in the structure of stable constructions – *still more*, *still again*, *still would again*, *still would not*, etc.) is an expression of various semantic and pragmatic meanings: ‘negative assessment of a certain phenomenon’, ‘introduction of an additional component’, ‘confident confirmation of something’, ‘categorical objection to certain information’. As a component of stable constructions, such as *still more*, *and still again*, *and still more again* the lexeme *still*, depending on the context can fall into the syntactic sphere of the conjunction and become an expression of gradational semantic-syntactic relations, combining homogeneous parts of a sentence or predicative parts as conjunctions.

Key words: omocomplex, grammatical homonymy, adverb, conjunction, particle.